

**ВІДГУК**  
на дисертацію  
**Вінтонів Юлії Ігорівни**  
на тему:  
**Богопокинутість як філософсько-богословська проблема  
середини ХХ століття (за текстами А. Камю та К.С. Люїса)**  
Спеціальність 041 — богослов'я

***Актуальність дослідження***

Писати про богопокинутість у моменти соціальних збурень, а надто, коли триває війна, певна річ, є вибором непротриманим, однак зроблено його у найбільш слушний час. Не тільки з огляду на те, що в нашій пам'яті не вщухає жах сплюндрованих міст і містечок, з мороку яких іще нещодавно намагалися безуспішно рятуватися українські мирні жителі, наражаючись на вогонь російських окупантів. Але також і з точки зору історичної перспективи, сказати б, вічного повернення завойовницьких домагань Російської імперії утримувати безмежні колонізовані обшири, прикриваючись ідеєю власної богообраності та месіанства. Проте осередком фокусної теми дисертації Юлії Вінтонів є не так нинішня ситуація богопокинутості, як розмисли авторів, котрі стали класиками інтелектуальної літератури — Альбера Камю та Клайва Стейплза Льюїса.

Неабиякої гостроти дослідженню додає й та особливість, що обрані до розгляду автори не є звичайними апологетами християнських релігійних істин, адже, зазнавши жаских випробувань, й самі намагалися осмислити трагічність людського буття в спосіб дискусійний. Як указує дисертантка, згадані письменники належали до того покоління, представники якого чинили спротив тоталітарним режимам й активно критикували ієрархію та доктрину Церкви. Ба більше, біографічна й інтелектуальна лінія обох класиків теж виразно відмінна. Це і дає змогу дослідниці вибудувати специфічну стратегію порівняння думок обраних мислителів. Отже, з огляду на викладені моменти, варто визнати дисертацію Юлії Вінтонів актуальною.

***Методологічні принципи***

Вже на початку своєї дисертаційної роботи Юлія Вінтонів зауважила, що «феномен богопокинутості неповні піддається звичному методологічному

осмисленню» (с. 2). А відтак задекларовано міждисциплінарний підхід, який, окрім богослов'я, охоплює ще й літературознавство та філософію. Оскільки в назві дисертації згадано імена двох мислителів, логічно, що дослідниця мала намір порівнювати їхні позиції та інтерпретувати не заради пошуку повних збігів, а радше задля суголосності поглядів. Тому не дивно, що серед наріжних засад методології, які допомагають ухопити точніше світ того чи того мислителя, опиняється феноменологічна герменевтика Поля Рикера (так зване коло читання: читати — розуміти — інтерпретувати) та компаративний метод між- та метаконфесійного богослов'я Катрін Корніл, які й покладені в основу аналізу поглядів Камю та Льюїса. Цікаво, що здобувачка використовує й біографічний підхід, адже націлена на особистий досвід богопокинутості обидвох теоретиків.

Особливо варто наголосити на тому, як авторка визначає предмет свого дослідження. Його годі порівнювати з гріховністю чи абстракцією, натомість належить визнати нередукованим і багатограним феноменом індивідуально пережитої й осмисленої богопокинутості, що пізнається інтуїтивно. Властиво, дослідниця перераховує поняття та персоналії, на які вона спирається при його вивченні. А це, зокрема, розпач за Богом (Юрген Мольтман, Ганс Урн фон Бальтазар), смерть Бога (Фридрих Ніцше і Дитрих Бонгефер та інші), морок душі (Йоан від Хреста, Едит Штайн та інші), стан сподівання без надії (Симона Вайль), очищення — випробування — напоумлення (Максим Сповідник), духовні справи (Ігнатій Лойола), віднайдення зв'язку з Богом (Блез Паскаль) тощо.

### *Джерельна база дослідження*

У списку літератури подано ключові для дисертаційного дослідження тексти Камю та Льюїса в оригіналі чи в українському та англійському (останнє стосується Камю) перекладі, а також листи, щоденники та фотоальбоми. Авторка активно послуговується критичними розвідками, що безпосередньо дотичні до сформульованої нею теми, а також звертається до джерел, які допомагають їй увиразнити методологічні та концептуальні аспекти дисертації. В додатках можна знайти порівняльні фрагменти, малюнки, схеми, біографічні паралелі, фото, що ілюструють визначальні пункти аналізу.

## *Структура дисертації*

Дисертаційне дослідження містить вступ, три розділи, висновки, список літератури та додатки.

У першому розділі Юлія Вінтонів окреслює концептуальні чинники явища богопокинутості з урахуванням розробленої методології. З точки зору генеалогічного підходу, доречною виглядає спроба звернути увагу на біблійні джерела досліджуваного феномену. Спочатку в центр аналізу потрапляє історія зі смиренним праведником Йовом, яку авторка характеризує як «апофеоз екзистенціалізму» та раціонального осмислення Бога. Надалі розглядається богопокинутість Христа, якому довелося здійснити входження в людську природу, аби сповна спочути страждання. Доволі несподіваним ракурсом розвідки є богопокинутість Юди, що розкриває зовсім іншу грань цього феномену, проявленого в спротивові Христу. Дослідниця схильна визнавати цей випадок за викривлений досвід богопокинутості, позаяк Юда відчужується від Бога, не маючи правдивого каяття.

Окремої згадки заслуговує семантика досвіду, який вивчається. Йдеться про встановлення релігійно-містичного зв'язку із Богом. Так, слідом за Псевдо-Діонісієм Ареопагітом авторка описує важливий момент богопізнання — змаління (кенозис), що властивий людському розумові. Водночас дисертантка стверджує, що Камю визначає подібний «акт» як «філософське самогубство». До цього ж розряду семантики належить і входження у «темну ніч» з метою очищення й опрощення, як це означає Йоан від Хреста. На додачу до суто релігійних форм богопокинутості до розгляду беруться й фізіологічні та психоемоційні стани. Тут у пригоді дослідниці стають «межові ситуації» і феномен «екзистенційного вакууму», що докладно аналізували, відповідно, Карл Ясперс і Віктор Франкл. Адже психофізичні ефекти спричиняються до переживань і рефлексій, які доволі подібні до богопокинутості. В контексті краху культури намагався розглядати ситуацію «смерті Бога» і Ніцше. Попри те, що в цій словосполучці йдеться не так про людину, як про Бога, головним страдником виявляється саме вона. Ще одним аспектом дослідження ключового концепту дисертації є феномен *saudade*, або ж

поєднання прагнення та болю, що, врешті, виливається в тугу за едемською повнотою. Як наслідок, богопокинутість постає як феномен, «який лежить у площині стосунків між людиною і Богом» (с. 97) і розкриває драматизм цієї взаємодії, спонукаючи людину переглянути власне призначення та прийняти свою недосконалість, аби здобути надію.

У другому розділі здобувачка безпосередньо переходить до порівняння текстів Камю та Льюїса на предмет виявлення закономірностей в уявленні про богопокинутість. Це дозволило Юлії Вінтонів з'ясувати, що в обох письменників тема богопокинутості стосується історії з Христом. Через це мислителі й відкривають дискусію про людське втілення Христа, водночас полемізуючи з оцінками цієї події, які подаються в гностичних ересьх. Стверджується, що Льюїс нерідко апелює до особистого досвіду. А Камю схильний аналізувати цей феномен крізь призму абсурдності світу та повстання проти неї з боку людини. Тимчасом обидва мислителі воліли вирішити проблеми богословського/метафізичного розуміння людського страждання та визначити участь у ньому Бога.

Камю виступає проти спрощеного новочасного тлумачення Христа і зведення ролі Бога до злого деміурга. Страсті, смерть і воскресіння набувають смислу лише за наявності боголюдської природи Спасителя. Тоді як гностична картина виглядає спрощеною: є лише незахищена істота, до якої ніби знічев'я прискіпується злий Бог. Власне, сучасний світ тоді тлумачиться як осередок, де людина одвічно упосліджена. Часто в якості її порятунку пропонується стратегія не боголюдини, а саме людинобога, що врешті-решт спричиняється до ризику перетворитися на біснуватого. Натомість уся агентність належить Христові — його самотність, входження в пільму, випробування та єдність із Богом зосереджені в ньому самому. Хоча Льюїс моделює ситуацію довкола смертельно хворої людини, але так само наполягає на тому, що порятунок варто шукати в образі Христа. Він і є тим дівцем, який нехай і зазнає терпіння, проте здобуває надію та найбільшу втіху, що в підсумку дає змогу перевершити зло і насилля.

Отже, для обох авторів було принципово відзначити, що дівість Христа не є простим змалінням, а скоріше вистражданим способом відштовхнутися від низу

для підняття до висот божественного. Хай там як, але будь-яке заплановане страждання ніколи не є запорукою людського переродження чи виходу зі стану занепаду, бо воно сусідить із формалізмом, несправедливістю, підміною та маніпуляцією. Для обидвох мислителів важить правдивість вільного людського вибору та щирої рішучості в цьому питанні. Сказане дає змогу здобувачці означити богопокинутість не як випадковий аспект людського існування, а онтологічний вияв, коли кожен здатен трансформуватися й стати на шлях подолання смерті.

В третьому розділі Юлія Вінтонів заглиблюється в аналіз богопокинутості, намагаючись з'ясувати статус зла. Показово, що у Камю ця проблема у виразнена словами «бич Божий», а Льюїс окреслює страдницький світ метафорою «мегафону Бога». Виглядає, що подібні характеристики є своєрідними симптомами. Вони свідчать, що в людському існуванні жевріє удавана самодостатність. Тільки той, хто усвідомлює свою недосконалість і здатен долучитися до Бога. Щоправда, зло не можна розглядати як покарання, на яке людина буцімто заслужила. Воно залягає в лакунах недовершеності та народжується там, де людина відмовляється перевершувати себе, залишається пасивною, знеохоченою, підступною.

На противагу цьому Христос і стає символом подолання неповноти, бо через страждання та самотність виривається з твані небуття. В цьому сенсі показові слова Льюїса, що навіть Бог є «великим іконоборцем», адже не змушує приймати себе, яко тирана. Тобто, в кінцевому рахунку, людина має сама віднайти свій шлях до Бога. Тоді як відмова від Бога виглядатиме як самоусунення людини від опанування себе.

### *Загальна характеристика та висновок про дисертацію*

Усе зазначене дає змогу дисертантці зробити важливий, а передовсім, антрополого-богословський висновок про те, що феномен богопокинутості дотичний до апофатичного богопізнання, коли, виборсуючись із мороку невідання, людина, поправши тугу, безсилля та смерть, піднімається до Бога в надії. Ба більше, дослідниця стверджує, що богопокинутість іноді виражається через досвід «атеїзму», коли внутрішній образ Бога спотворений. Але це може бути й войовничий

атеїзм і бунт, який сягає заперечення Бога. Щоправда, здобувачка переконана, що будь-яке звернення до Бога, це різновид молитви до нього.

В цілому поділяючи підхід, спосіб реалізації дисертаційного дослідження та його реалізацію, необхідно висловити декілька дискусійних зауважень.

По-перше, в дисертації достоту не прояснені деякі філософські приклади богопокинутості. Скажімо, якщо випадок Паскаля зрозумілий з огляду на те, що сам філософ відверто звертається до Бога, то характеристика богопокинутості як «повернення до тут-присутності [Dasein]» зрозуміла не сповна. Чи варто, в такому разі, ототожнювати Гайдегерове розуміння буття з Богом, чи ні? Якщо ні, позаяк сам філософ не згадує саме в цьому контексті про Бога, то чому це досвід богопокинутості?

По-друге, авторка вдається до цікавого написання-перекладу слова Dasein як «тут-присутність». Є декілька усталених способів його передачі: від буквального — «тут-буття» або «ось-буття» до простого смислового — «присутність». Отже, виникає потреба в поясненні: з якою метою дисертантка схиляється до комбінування — «тут-присутність».

По-третє, у висновках до дисертації зустрічається твердження: «богопокинутість — це не фактична покинутість людини Богом». Це висловлювання теж потребує пояснення. Адже, якщо є якийсь «факт» Божої присутності, то варто зрозуміти, як він розшифровується. Певна річ, це не позитивістський факт. Але тоді який?

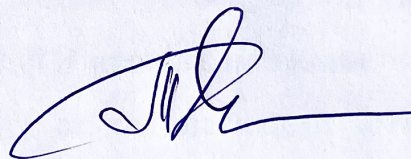
По-четверте, серед висновків зустрінемо й таку позицію: «природа богопокинутості — таємниця, яку складно осягнути». Тут вартувало б деталізувати, яке дослідницьке рішення здобувачка пропонує. Які наслідки з такого своєрідного «агностицизму» впливають?

Вочевидь, усі наведені зауваження носять дискусійний характер і не впливають на високу оцінку проведеної роботи. Загалом, дисертація Вінтонів Юлії Ігорівни на тему «Богопокинутість як філософсько-богословська проблема середини ХХ століття (за текстами А. Камю та К. С. Люїса)» є самостійним, завершеним науковим дослідженням. Актуальність обраної теми дослідження,

обґрунтованість наукових положень, висновків і запропонованих авторкою рекомендацій, сформульованих у тексті дисертації, достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях свідчать про глибоку наукову самостійність здобувачки, про високий рівень підготовленості дослідження.

Дисертаційна робота відповідає всім критеріям та вимогам, які висуваються до цього роду досліджень, а її авторка — Вінтонів Юлія Ігорівна — заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 041 — богослов'я.

Офіційний опонент:  
доктор філософських наук, доцент,  
професор кафедри філософії та релігієзнавства  
факультету гуманітарних наук  
Національного університету  
«Києво-Могилянська академія»

 Т.В. Лютий

